

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Коваль Микита Сергійович

УДК 378.094.015.3:[159.955.61] (043.3)

**ЦІННІСНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У
ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Акімова Ольга Вікторівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри
педагогіки і професійної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Антонова Олена Євгеніївна,
Житомирський державний університет імені Івана
Франка, завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Гагарін Микола Іванович,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини, доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 22 травня 2018 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.05053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua.

Автореферат розісланий 20 квітня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Коломієць А.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У нових умовах євроінтеграції вищої освіти вивчення особливостей особистісної самореалізації обдарованих студентів визнано одним із пріоритетних наукових напрямів. Підтримка та соціалізація обдарованих студентів постає першочерговим завданням суспільства та держави. Тому на часі є завдання виявити найбільш значимі і сформулювати ті вимоги до обдарованої особистості, її соціально-психологічних і духовних ресурсів, котрі дозволять реалізувати свій потенціал на користь суспільства. Одним із пріоритетних шляхів вирішення цієї проблеми визначається ціннісна детермінація процесу особистісної самореалізації обдарованих студентів. Особливої значущості ця проблема набуває, коли йдеться про майбутнього вчителя, який має набути за період навчання у закладах вищої освіти відповідних навичок щодо виховання обдарованих учнів.

На значимість проблеми вказують науковці (О. Акімова, О. Антонова, Н. Кічук, О. Куцевол, С. Сисоєва, Г. Тарасенко), які зауважують, що на сучасну систему вищої педагогічної освіти покладається відповідальність щодо підтримки обдарованих студентів, котра передбачає осмислення цінності максимального виявлення талановитих учнів і набуття уміння працювати з ними.

Теоретико-методологічні засади проблеми професійно-особистісного розвитку майбутніх учителів усебічно висвітлені в працях А. Алексюка, В. Андрущенка, Є. Барбіної, Г. Васяновича, С. Гончаренка, Р. Гуревича, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Коломієць, В. Кременя, О. Лавриненка, Н. Мозгальнової, В. Шахова, В. Штифурак та ін.

Важливої ролі у формуванні сучасних педагогічних і психологічних підходів до вирішення завдання виховання обдарованих студентів набули дослідження в галузі теорії педагогіки (В. Андреев, І. Бех, О. Коберник, А. Савенков, В. Харкін та ін.), порівняльної педагогіки (Б. Вульфсон, М. Кларін, З. Малькова, Н. Нікандров, Л. Пуховська, Є. Тищенко та ін.), педагогічної психології (Д. Богоявленська, В. Дружинін, В. Мухіна, В. Панов, М. Холодна та ін.).

Різні змістові аспекти особистісної самореалізації обдарованих студентів досліджували: П. Торренс, К. Хеллер, О. Матюшкін, В. Моляко, Б. Шадріков (підходи до розуміння структури обдарованості); С. Гончаренко, В. Слуцький (виділення сфер та видів обдарованості); А. Брушлинський, О. Кульчицька, Н. Лейтес (розвиток обдарованості на різних вікових етапах); Ю. Гільбух, О. Кульчицька (виявлення і розвиток обдарованості студентів).

Метою української системи виховання є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування поколінь, здатних навчатися упродовж життя. Особливо гостро проблема самореалізації постає перед педагогами, для яких здатність до саморозвитку, самоактуалізації, самореалізації є показниками професіоналізму, майстерності, готовності до компетентного здійснення професійної діяльності на демократичних і

гуманістичних засадах. В останні роки проблемі самореалізації особистості присвятили свої дисертаційні дослідження науковці, а саме філософи: Ф. Базаєва, В. Муляр, Г. Нарядько, Г. Нестеренко, Н. Петренко, Є. Підвисоцька; психологи: О. Баришева, М. Барна, Г. Вівчарик, П. Горностай, В. Гупаловська, Л. Коростильова, Л. Мова, О. Музика, М. Садова; педагоги: В. Байлук, О. Бевз, Ж. Воронцова, С. Гармаш, В. Гомонюк, Ю. Гришко, Н. Громова, Н. Комісаренко, І. Краснощок, Л. Левченко, Н. Лосєва, О. Савчук, Н. Самохіна, Т. Северіна та ін.

Проте, як засвідчує практика закладів вищої освіти, у вирішенні проблеми ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді спостерігаються *суперечності* між:

- вимогами суспільства щодо створення умов для ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів і недостатнім її теоретико-концептуальним забезпеченням;

- потребою в ціннісній детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді та невизначеністю педагогічних умов, що сприяють ефективності досліджуваного феномену;

- необхідністю цілеспрямованої роботи викладачів щодо ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів і недостатньою розробленістю методичного забезпечення цього процесу.

Актуальність проблеми та недостатня її розробленість у наукових дослідженнях зумовили вибір теми дисертації: **«Ціннісна детермінація особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у вищих педагогічних навчальних закладах».**

У зв'язку із термінологічними змінами, що відбулися з прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (2017 р.) у подальшому в роботі термін *«вищий навчальний заклад»* замінено терміном *«заклад вищої освіти»*, змінено також інші терміни відповідно до Закону.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету за темою «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0115U002571).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 28.01.2015 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук (протокол № 2 від 24.03.2015 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних вищих закладах освіти.

Об'єкт дослідження – особистісна самореалізація обдарованої студентської молоді у педагогічних вищих закладах освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови, що сприяють ціннісній детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних закладах вищої освіти.

Гіпотеза дослідження – ціннісна детермінація особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді буде ефективною за дотримання таких педагогічних умов:

- забезпечення ціннісного контексту психолого-педагогічного супроводу обдарованих студентів;
- конструювання соціокультурного простору педагогічного університету на основі аксіологічного підходу;
- розвиток креативних здібностей студентів на основі побудови особистісних стратегій самореалізації.

Для досягнення мети й перевірки гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати сутність ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді як психолого-педагогічної категорії.
2. Визначити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і моделі ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді.
4. Розробити методiku реалізації педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних закладах вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети в роботі було використано такі загальнонаукові **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез з метою комплексного ретроспективного та перспективного аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури для теоретичного обґрунтування проблеми; узагальнення, абстрагування, класифікація та проектування для визначення сутності та структурного аналізу основних понять; моделювання для розроблення експериментальної моделі та педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів; *емпіричні* – спостереження, анкетування, опитування, тестування, експертне оцінювання, самооцінювання, педагогічний експеримент з метою апробації педагогічних умов; методи математичної статистики (критерій Пірсона χ^2) для перевірки достовірності результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Ізмаїльському державному гуманітарному університеті. В експерименті взяли участь 365 студентів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* визначено й обґрунтовано педагогічні умови ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних закладах вищої освіти (забезпечення ціннісного контексту психолого-педагогічного супроводу обдарованих студентів; конструювання соціокультурного простору педагогічного університету на основі аксіологічного підходу; розвиток креативних здібностей студентів на основі побудови особистісних стратегій самореалізації); створено модель ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді;

- *уточнено* сутність, структурні компоненти, критерії, показники й рівні особистісної самореалізації обдарованих студентів педагогічних університетів;

- *подальшого розвитку* набули форми й методи здійснення ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних університетах.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що запропонована методика діагностування сформованості особистісної самореалізації обдарованих студентів; розроблена методика реалізації педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних закладах вищої освіти; розроблено та впроваджено методичні рекомендації «Ціннісна детермінація особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних університетах» для викладачів та студентів закладів вищої освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/68 від 08.12.2017 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/11 від 09.01.2018 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/1888 від 26.12.2017 р.); Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка 1-7/884 від 26.12.2017 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка № 05/78 від 19.12.2017 р.).

Апробацію результатів дослідження здійснено на конференціях – *міжнародних науково-практичних*: «Pedagogika. Współczesne tendencje w pauce I edukacji» (Warszawa, 2016); «International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education», (New York, USA, 2016); «Pedagogika. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2016» (Warszawa, 2017); «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі», (Переяслав-Хмельницький, 2017); «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.», (Львів, 2017); «Pedagogika. Współczesne problem i perspektywy rozwoju», (Warszawa, 2017); «Moderní vymoženostivědy – 2017», (Praha, 2017); «Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки», (Одеса, 2017); «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології», (Львів, 2017);

«Pedagogika. East European Conference», (Warszawa, 2017); «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень», (Київ, 2017); «Personality, family and society: issue of pedagogy, politology and sociology», (Shumen, 2017); «Aplikované vědecké novinky – 2017», (Praha, 2017), «Педагогіка в системі гуманітарного знання», (Одеса, 2017); основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2014-2018 рр.)

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 22 працях, з яких 6 – у фахових виданнях, 9 – у зарубіжних виданнях, 4 – у виданнях, індексованих міжнародною наукометричною базою (Index Copernicus), 3 статті – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел до кожного розділу, додатків. Повний текст дисертації складає 345 с., основний зміст роботи викладений на 198 сторінках. Робота містить таблиці та рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт і предмет дослідження; окреслено комплекс методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; охарактеризовано експериментальну базу; викладено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Ціннісна детермінація особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді як психолого-педагогічна проблема» – з'ясовано феноменологію поняття обдарованості студентської молоді; проаналізовано сутність особистісної самореалізації обдарованих студентів як філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної категорії; визначено особливості ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді.

З'ясовано, що науковці педагогічну обдарованість розуміють як своєрідне поєднання педагогічних здібностей особистості, інтелекту, креативності її мислення й діяльності та свідомої наполегливої спрямованості до здійснення функцій педагогічного працівника, котрі дозволяють їй досягати значних успіхів у професійній діяльності (О. Акімова, О. Антонова, О. Куцевол, О. Сисоєва, Н. Кічук).

Виявлено, що сутність феномену обдарованості та її зв'язок зі спеціальними здібностями полягають у єдності загальних і спеціальних властивостей у їх взаємопроникненні. При цьому загальна обдарованість є не тільки передумовою, а й результатом всебічного розвитку особистості. Взаємовідношення загальної обдарованості й спеціальних здібностей для різних здібностей різні. У однієї особистості можна констатувати загальну обдарованість, котра виявляється за різними напрямками, за відсутності

спеціалізованого таланту; у інших здібності в одному будь-якому напрямі можуть проявитися як талант (С. Рубінштейн, Д. Богоявленська, В. Дружинін).

На основі вивчення теоретичних основ і педагогічного досвіду з'ясовано розуміння самореалізації як виявлення і розвиток індивідом особистісних здібностей у всіх сферах діяльності, максимальне розкриття особистісного творчого потенціалу в соціокультурному контексті, максимальне використання власних здібностей, можливостей, талантів щодо розкриття себе, а в педагогічному – як найбільш повне виявлення особистістю індивідуальних і професійних можливостей. Таким чином, самореалізація завжди пов'язана з діяльністю, в якій реалізуються потреби зростання, розвитку, самовдосконалення та особистісних здібностей і професійних можливостей. Доведено, що проблема самореалізації в педагогіці пов'язана з формуванням установок і ціннісних орієнтацій особистості під впливом освіти. Домінантними процесами у здійсненні самореалізації в досліджуваній галузі є процеси побудови ціннісних особистісних смислів, морального самовиховання, самопізнання.

Основу ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів – майбутніх учителів – становлять концептуальні положення науковців про сутність обдарованості, котра визначається як сукупність усіх якостей, що визначають продуктивність діяльності та містять не тільки інтелект, а й усі інші властивості й особливості особистості. Розглядаючи обдарованість з позиції розвитку, визначаємо її як взаємодію в певний фіксований момент внутрішніх (особистісних) характеристик і зовнішніх чинників (соціального оточення), що обумовлюють виникнення потенціалу самореалізації у напрямі видатних досягнень.

Визначено, що передумовами здійснення ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді є фундаментальні досягнення теорії і практики гуманістичної педагогіки. Основою ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів є положення аксіології, гуманізму, демократизму, особистісної центрованості та свободи особистості. У сучасній педагогічній науці обдарованість розуміється як детермінанта самореалізації, її передумова, котра може як сприяти, так і протидіяти цьому процесу залежно від внутрішньої позиції особистості.

Доведено, що в сучасних умовах євроінтеграції та глобалізації освіти ефективними є такі підходи до розроблення напрямів роботи з розвитку обдарованості студентів: прискорення (темпу розвитку), поглиблення (в конкретну сферу), збагачення (змісту навчання), проблематизація (змісту навчання), включення (у предметну діяльність).

Зроблено висновок, що ціннісна детермінація особистісної самореалізації характерна для обдарованих студентів, які регулюють власний розвиток, керуючись здебільшого стійкими внутрішніми ціннісними критеріями. Дослідження детермінант становлення обдарованої особистості

спрямоване, переважно, на виявлення ціннісних характеристик, пов'язаних з основними характеристиками розвитку обдарованості, що є спільними для обдарованої молоді, та таких, що вирізняють обдарованих студентів від решти.

Ціннісну детермінацію особистісної самореалізації студентської молоді визначаємо як процес цілеспрямованого, творчого зростання майбутнього вчителя, що опосередковується потребою у самовдосконаленні на основі особистісно-професійних цінностей і завдяки сформованості мотиваційної сфери особистості.

У другому розділі – «Діагностика особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді» – визначено та обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні сформованості особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді; під час проведення констатувального етапу педагогічного експерименту з'ясовано рівні і стан сформованості особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді.

На основі аналізу психолого-педагогічної теорії та практики реалізації ціннісної детермінації особистісної самореалізації студентської молоді визначено та обґрунтовано критерії, показники, рівні досліджуваного феномену. Основними критеріями дослідження рівнів особистісної самореалізації визначено: ціннісно-мотиваційний, пізнавально-інтелектуальний, рефлексивно-діяльнісний. *Ціннісно-мотиваційний критерій мотиваційного компоненту* відображає рівень сформованості цінностей і мотивації до опанування обдарованими студентами системою знань з метою особистісної самореалізації. Цей критерій конкретизовано в показниках: ціннісно-пізнавальні мотиви; професійно-педагогічна мотивація; мотивація досягнення. *Ціннісно-мотиваційний критерій* відображає систему ціннісних орієнтацій студентів, він розглядається як здатність виконувати професійні завдання, базуючись на комплексі існуючих цінностей, стимулів і потреб. *Пізнавально-інтелектуальний критерій гносеологічного компоненту* характеризує обсяг знань, умінь і навичок й систему уявлень про суть особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді. Критерій конкретизовано у показниках: пізнавальна активність; педагогічна креативність; самоефективність, що відображає продуктивну діяльність, у якій виявляється їхнє ставлення до змісту, характеру навчально-пізнавальної діяльності та прагнення мобілізувати свої вольові зусилля. *Рефлексивно-діяльнісний критерій діяльнісного компоненту* ґрунтується на визнанні діяльності основою, засобом і вирішальною умовою особистісної реалізації обдарованої студентської молоді. Цей критерій характеризує здібності до самопізнання, праці та спілкування, що передбачає спроможність обирати мету, планувати діяльність, організувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізувати, оцінюючи результат. Критерій конкретизовано в комплексі показників: рефлексія квазіпрофесійної (педагогічної) діяльності; самоорганізація – самоуправління – саморозвиток; діяльнісно-професійна самореалізація.

Для визначення рівнів особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді засобами ціннісної детермінації використовувалися якісні характеристики рівнів: високий, середній і низький.

Одержані дані констатувального експерименту свідчать про те, що у 36,1% студентів КГ і 38,5% студентів ЕГ визначається низький рівень особистісної самореалізації. На середньому рівні знаходилося 46,2% і 44,2% майбутніх учителів, відповідно, у КГ і ЕГ. Високий рівень особистісної самореалізації спостерігався лише у 17,7% студентів КГ і 17,3% студентів ЕГ. Результати констатувального експерименту в обох групах виявилися майже однаковими, тому можна вважати, що КГ і ЕГ є однорідними вибірками. Для підтвердження того, що ці групи не мають статистично значущих відмінностей, на початок формувального експерименту було використано непараметричний критерій Пірсона χ^2 .

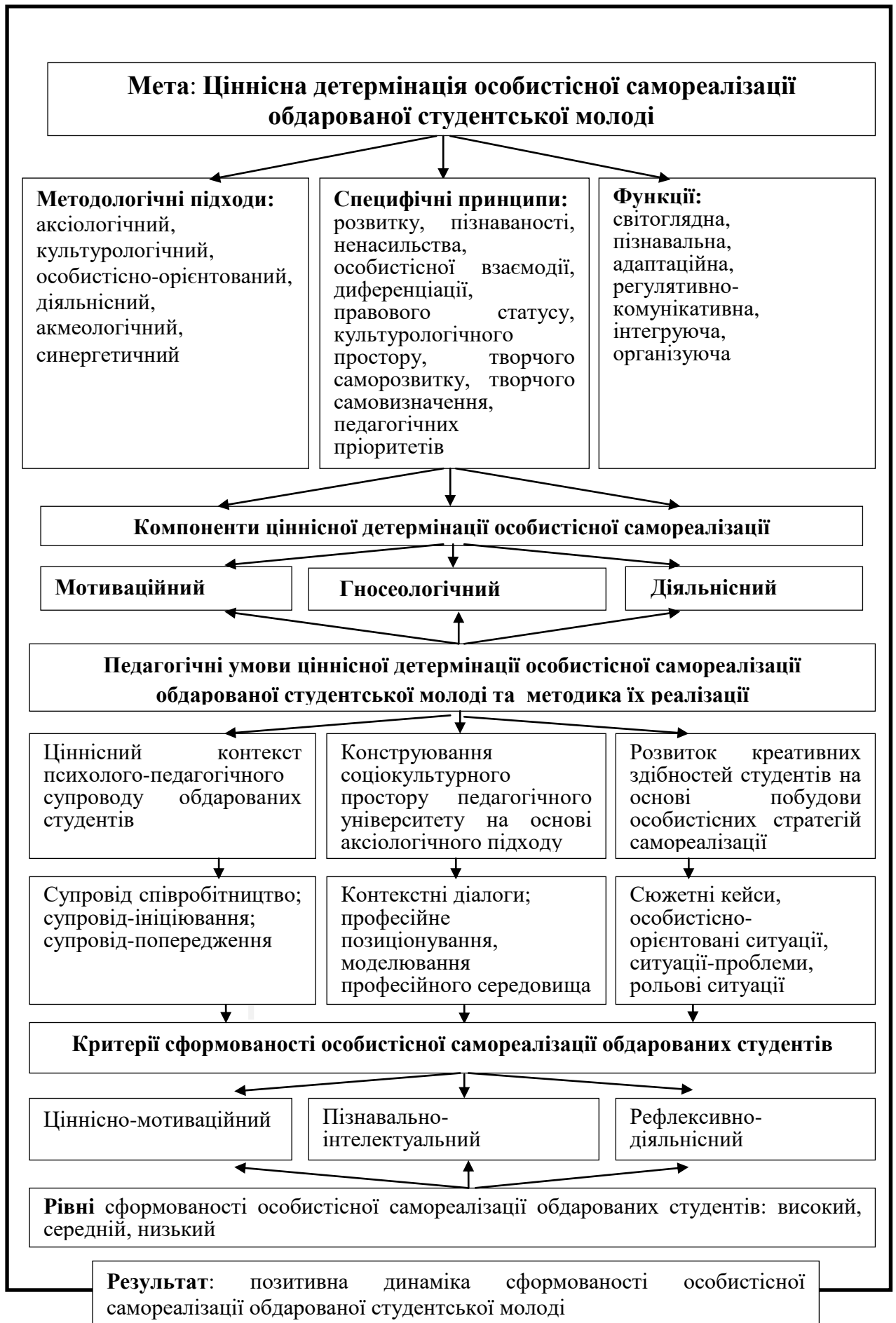
Такі результати підтверджують необхідність забезпечення ціннісної детермінації особистісної самореалізації у майбутніх учителів за час професійної підготовки у педагогічному університеті.

У третьому розділі – *«Педагогічні умови та модель ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді та експериментальна перевірка їх ефективності»* – розроблено модель та обґрунтовано педагогічні умови ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді; представлено організацію та методику проведення педагогічного експерименту; проаналізовано результати формувального етапу педагогічного експерименту.

На основі аналізу наукової літератури й узагальнення результатів констатувального етапу експерименту розроблено модель (рис. 1) і обґрунтовано комплекс педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів у закладах вищої освіти.

Щодо першої педагогічної умови – *забезпечення ціннісного контексту психолого-педагогічного супроводу обдарованих студентів* – було доведено, що педагогічний супровід обдарованості орієнтується на розроблення спеціальних програм навчання обдарованої студентської молоді, що сприяє в майбутньому їхній особистісній самореалізації. Передбачалося, що кожна програма має забезпечити можливості для створення творчих проблемних ситуацій, що спонукають студентів до творчого пошуку, або інших форм створення творчого продукту. Методика реалізації цієї педагогічної умови включала авторські напрацювання щодо психолого-педагогічного супроводу особистісної самореалізації обдарованих студентів, що здійснювалися із використанням декількох видів педагогічного впливу: *супровід-співробітництво; супровід-ініціювання; супровід-попередження* тощо.

Щодо другої педагогічної умови – *конструювання соціокультурного простору педагогічного університету на основі аксіологічного підходу* – інформаційно-освітнє полікультурне середовище педагогічного університету розглядалося як створена в університеті освітня система, яка об'єднує

Рис.1. Модель ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді

інтелектуальні, полікультурні, навчально-методичні, інформаційні, організаційні і технічні ресурси та забезпечує розвиток пізнавальної та творчої діяльності майбутніх учителів. У нашому дослідженні було використано різноманітні прийоми та методи щодо моделювання професійного середовища майбутніх учителів. Підсумком роботи була *науково-практична конференція*, котра дозволила студентам виявити власну професійну позицію та прагнення до самореалізації в обраній професії.

Третя педагогічна умова – *розвиток креативних здібностей студентів на основі побудови особистісних стратегій самореалізації* – зреалізовувалася за допомогою методів асоціативного навчання, контекстних ситуацій, особистісно орієнтованих ситуацій, професійного позиціонування (власна позиція щодо ситуації). Використання *методу асоціацій* дозволяло студентам знаходити зв'язок між абстрактними категоріями та реальним життям, що сприяло засвоєнню професійних і гуманістичних термінів, усвідомленню значення основних соціальних норм і принципів взаємин «учитель – учень». Активний проблемно-ситуаційний аналіз відбувався шляхом розбору конкретних випадків – «кейс-стаді». Використовувалися такі види кейсів: *сюжетні кейси; особистісно-орієнтовані ситуації; ситуацій-проблеми; ситуації-оцінки; ситуації-ілюстрації; розігрування рольових ситуацій*.

Експериментальне дослідження здійснювалося у три етапи, кожен з яких був спрямований на розв'язання визначених завдань: пошуково-теоретичний, констатувальний та формувальний.

Пошуково-теоретичний (2013-2014 рр.) – визначено теоретичні засади проблеми ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді; здійснено аналіз стану проблеми на основі вивчення навчально-методичної документації та досвіду роботи педагогічних університетів; визначено методологію та методи дослідження; розроблено методику діагностики рівнів сформованості особистісної самореалізації обдарованих студентів, проведено констатувальний етап експерименту та проаналізовано його результати.

Дослідно-експериментальний (2014-2015 рр.) – обґрунтовано модель і педагогічні умови, спрямовані на ефективну ціннісну детермінацію особистісної самореалізації обдарованих студентів; розроблено методику реалізації педагогічних умов в освітньому середовищі педагогічного університету; проведено формувальний етап і експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов.

Завершальний (2015-2017 рр.) – оброблено й систематизовано одержані матеріали та інтерпретовано результати дослідження, їх теоретичне та практичне оформлення з використанням методів математичної статистики.

Ефективність реалізації запропонованих педагогічних умов підтверджена позитивними змінами. Компаративне оцінювання особистісної самореалізації обдарованих студентів педагогічного університету у період професійної підготовки передбачало порівняння результатів початкового і

кінцевого оцінювання контрольних та експериментальних груп. Результати виражено в узагальненому відсотковому співвідношенні показників ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів.

Таблиця 1.

**Динаміка рівнів особистісної самореалізації
обдарованих студентів до та після експерименту**

Рівні	Експериментальна група					Контрольна група				
	До експ.		Після експ.		Динаміка	До експ.		Після експ.		Динаміка
	n_i	%	n_i	%	%	n_i	%	n_i	%	%
Високий	32	17,3	74	40,2	+22,9	32	17,7	37	20,4	+2,7
Середній	82	44,2	95	51,3	+7,1	83	46,2	94	52,6	+6,4
Низький	71	38,5	16	8,5	-30	65	36,1	49	27	-9,1

Порівняння результатів дозволяє зробити висновок про приріст показників ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів. Так, в експериментальній групі на 22,9% збільшилася кількість респондентів із високим рівнем, кількість респондентів із середнім рівнем збільшилась на 7,1%, а з низьким – зменшилася на 30%.

Аналіз результатів дослідження не засвідчив значної позитивної динаміки рівнів сформованості особистісної самореалізації у респондентів контрольної групи. Так, лише на 2,7% збільшилася кількість респондентів у групі з високим рівнем, на 6,4% – з середнім і на 9,1% зменшилась кількість студентів із низьким рівнем.

На заключному етапі експериментальної роботи проведено аналіз отриманих даних, їхню достовірність доведено за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Позитивні зміни в рівнях особистісної самореалізації прослідковуються за всіма показниками. Зауважимо, що відбулися статистично значущі зміни, про що свідчить значення непараметричного χ^2 критерію Пірсона. Одержане значення $\chi_{cn}^2 = 13,7$ знаходиться у зоні значущості критерію і $\chi_{cn}^2 = 13,7 > 5,99 = \chi_{kp}^2$, відповідно, розподіл ознаки у вибірках після проведення експерименту є статистично значущим і гіпотеза дослідження підтверджена, що засвідчує ефективність запропонованої нами моделі та педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді.

Отже, мета дослідження досягнута, гіпотеза – підтверджена, завдання – розв'язані.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури з'ясовано сутність ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних закладах

вищої освіти, котра визначається як процес цілеспрямованого, творчого зростання майбутнього вчителя, що опосередковується потребою в особистісному самовдосконаленні на основі особистісно-професійних цінностей та завдяки сформованості мотиваційної сфери особистості. Розглядаючи обдарованість з позиції розвитку, визначаємо її як взаємодію в певний фіксований момент внутрішніх (особистісних) характеристик і зовнішніх чинників (соціального оточення), що обумовлюють виникнення потенціалу самореалізації у напрямі особистісно-професійних досягнень.

Зроблено висновок, що ціннісна детермінація особистісної самореалізації характерна для обдарованих студентів, які регулюють власний розвиток, керуючись здебільшого стійкими внутрішніми ціннісними критеріями. Дослідження детермінант становлення обдарованої особистості було спрямоване на виявлення ціннісних характеристик, пов'язаних з основними особливостями розвитку обдарованості, що є спільними для обдарованої молоді та таких, що вирізняють обдарованих студентів.

Ціннісну детермінацію особистісної самореалізації студентської молоді визначаємо як процес цілеспрямованого, творчого зростання майбутнього вчителя, що опосередковується потребою в особистісному самовдосконаленні на основі особистісно-професійних цінностей та завдяки сформованості мотиваційної сфери особистості.

2. На основі аналізу психолого-педагогічної теорії та практики здійснення ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді визначено критерії, показники, рівні досліджуваного феномену. Основними критеріями визначення рівнів особистісної самореалізації виокремлено: ціннісно-мотиваційний, пізнавально-інтелектуальний, рефлексивно-діяльнісний. *Ціннісно-мотиваційний критерій мотиваційного компоненту* конкретизовано в показниках: ціннісно-пізнавальні мотиви; професійно-педагогічна мотивація; мотивація досягнення. *Пізнавально-інтелектуальний критерій гносеологічного компоненту* конкретизовано в показниках: пізнавальна активність; педагогічна креативність; самоефективність, що відображає продуктивну діяльність, в якій виявляється їхнє ставлення до змісту, характеру навчально-пізнавальної діяльності та прагнення мобілізувати вольові зусилля. *Рефлексивно-діяльнісний критерій діяльнісного компоненту* конкретизовано в комплексі показників: рефлексія квазіпрофесійної (педагогічної) діяльності; самоорганізація – самоуправління – саморозвиток; діяльнісно-професійна самореалізація.

Для визначення рівнів особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді засобами ціннісної детермінації використовувалися якісні характеристики рівнів: високий, середній, низький та була запропонована методика діагностування сформованості особистісної самореалізації обдарованих студентів. Одержані дані констатувального експерименту засвідчили переважно середній рівень особистісної самореалізації обдарованих студентів у КГ і ЕГ відповідно - 46,2% і 44,2%.

3. Створена модель орієнтована на очікуваний результат і передбачає можливість перевірки та корекції даного процесу, що включає такі складові: мету, методологічні засади, теоретичні основи, діагностику та педагогічні умови, методику їх реалізації.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури й узагальнення результатів констатувального етапу педагогічного експерименту обґрунтовано комплекс педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів, зокрема: забезпечення ціннісного контексту психолого-педагогічного супроводу обдарованих студентів; конструювання соціокультурного простору педагогічного університету на основі аксіологічного підходу; розвиток креативних здібностей студентів на основі побудови особистісних стратегій самореалізації.

Реалізація першої педагогічної умови – *забезпечення ціннісного контексту психолого-педагогічного супроводу обдарованих студентів* – включала методичні напрацювання щодо психолого-педагогічного супроводу особистісної самореалізації обдарованих студентів, що реалізовувалися із використанням декількох видів педагогічного впливу: супровід-співробітництво; супровід-ініціювання; супровід-попередження тощо.

Друга педагогічна умова – *конструювання соціокультурного простору педагогічного університету на основі аксіологічного підходу*. Реалізацію цієї педагогічної умови було здійснено за допомогою різноманітних прийомів і методів моделювання професійного середовища майбутніх учителів.

Третя педагогічна умова – *розвиток креативних здібностей студентів на основі побудови особистісних стратегій самореалізації*. Активний проблемно-ситуаційний аналіз відбувався шляхом розбору конкретних випадків – «кейс-стаді»: сюжетні кейси; особистісно-орієнтовані ситуації; ситуації-проблеми; ситуації-оцінки; ситуації-ілюстрації; розігрування рольових ситуацій.

4. Результати дослідження засвідчують, що у студентів ЕГ переважає високий рівень (40,2%) сформованості особистісної самореалізації обдарованих студентів. При цьому кількість студентів із низьким рівнем зменшилася на 30%. Проведена на заключному етапі дослідження діагностика сформованості рівнів особистісної самореалізації обдарованих студентів доводить ефективність запропонованої моделі та педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді. Достовірність отриманих даних перевірено за допомогою критерію Пірсона χ^2 .

Отже, позитивна динаміка ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді зумовлюється реалізацією визначених педагогічних умов та розробленою моделлю. Здійснене дослідження, звісно, не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів цієї проблеми. Напрямами подальших досліджень можуть бути такі: психологічні особливості та чинники ціннісної детермінації особистісної самореалізації

обдарованих студентів; розроблення нових моделей та педагогічних умов на основі інноваційних та інформаційних технологій і методик ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, що розкривають основний зміст дисертації

1. Коваль М.С. Самореалізація обдарованих студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу / М.С. Коваль // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск LXXIII. Том 2. Херсон – 2016. – С.17-21.

2. Коваль М.С. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освіті / М.С. Коваль // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 45 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.236-239.

3. Koval N. (Ukraine) The personal realization of gifted students as a psychological and pedagogical problem / Коваль Н.С. (Україна) Личностная реализация одаренных студентов как психолого-педагогическая проблема // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education // International Scientific Review № 3 (13) (New York, USA, 2016). – P. 207-209.

4. Коваль М.С. Суб'єктно-особистісний потенціал обдарованих студентів як психолого-педагогічний ресурс / М.С.Коваль // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 47 / редкол. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.183-186.

5. Koval N. (Ukraine) The pedagogical ways of the talented students' self-realization in the educational environment of the higher educational establishment / Коваль М.С. (Україна) Педагогічні підходи до самореалізації обдарованих студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу // European Research: Innovation in Science, Education and Technology // European research № 1 (24) / (United Kingdom, London, 2017). – P. 80-82.

6. Коваль М.С. Ціннісна детермінація особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у вищому навчальному закладі / М.С.Коваль // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 49. / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С. 30-36.

7. Коваль М.С. Педагогічна обдарованість як психологічна передумова розвитку здібностей до професій соціономічного типу / М.С. Коваль // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 49 / редкол. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2017. – С.49-52.

8. Коваль М.С. Саморозвиток педагогічного працівника як умова професійної реалізації М.С. Коваль // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск LXXIX. Том 2. Херсон – 2017. – С.134-138.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Коваль М.С. Здібності, знання, уміння, навички як взаємообумовлені поняття педагогічної обдарованості. / М.С. Коваль // Український психолого-педагогічний науковий збірник. Наукове періодичне видання. № 11 (11) липень 2017. – С. 39-45.

10. Коваль М.С. Особливості обдарованих студентів як предмет педагогічного аналізу / М.С. Коваль // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji» (30.01.2016-31.01.2016) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – s. 28-31.

11. Коваль М.С. Особистісна самореалізація обдарованої студентської молоді як педагогічна категорія / М.С.Коваль // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2016» (30.12.2016) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2017. – s.65-68.

12. Коваль М.С. Навчально-пізнавальна діяльність обдарованих студентів у вищих навчальних закладах / М.С. Коваль // Актуальні наукові дослідження в сучасному світі: XXI Міжнар. наук. конф., 26-27 січня 2017 р., Переяслав-Хмельницький. // Зб. наукових праць – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 1 (21), ч.6 – С.89-93.

13. Коваль М.С. Формування готовності майбутнього учителя до роботи з обдарованими учнями / М.С. Коваль // Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28 січня 2017 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. – С.103-106.

14. Коваль М.С. Аксиологічний підхід до організації навчально-виховного процесу обдарованих студентів / М.С.Коваль // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne problem i perspektywy rozwoju» (30.01.2017 – 31.01.2017) – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2017. – s.6-9.

15. Коваль М.С. Особистісна спрямованість професійної діяльності викладача у роботі з обдарованими студентами / М.С. Коваль // Materiály XIII mezinárodní vědecko – praktická conference «Moderní vymoženostivědy – 2017». (27 ledna – 05 února 2017 roku) – Díl 4. Pedagogické vědy.: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o – s. 46–50.

16. Коваль М.С. До питання обдарованості студентської молоді: вітчизняний та зарубіжний контекст / М.С. Коваль // Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: Збірник наукових робіт

учасників міжнародної науково-практичної конференції (16-17 червня 2017 р., м. Одеса). – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. – С.55-58.

17. Коваль М.С. Використання зарубіжного досвіду в навчанні обдарованих студентів / М.С.Коваль // Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23-24 червня 2017 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. – С. 63-67.

18. Коваль М.С. Педагогічна обдарованість як різновид соціальної обдарованості / М.С.Коваль // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. East European Conference» (29.06.2017 – 30.06.2017) – Warszawa: Wydawca: Sp. zo.o. «Diamond trading tour», 2017. – s.31-34.

19. Коваль М.С. Суб'єктно-особистісний потенціал обдарованих студентів як психологічний ресурс / М.С.Коваль // Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 14-15 липня 2017 року). – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. – С. 82-85.

20. Коваль М.С. Феноменологія поняття обдарованості студентської молоді / М.С. Коваль // International scientific-practical conference «Personality, family and society: issue of pedagogy, politology and sociology»: Conference Proceedings, June 16-17, 2017. Shumen : Konstantin Preslavsky University of Shumen. – p. 52-55.

21. Коваль М.С. Педагогічна обдарованість як психологічна передумова розвитку професійної креативності / М.С.Коваль // Materiály XIII Mezinárodní vědecko – praktická conference, «Aplikované vědecké novinky – 2017», 22-30 červenců 2017 r. Volume 2: Praha. – s.67-71.

22. Коваль М.С. Філософсько-освітній розгляд проблеми самореалізації / М.С. Коваль // Педагогіка в системі гуманітарного знання. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8-9 вересня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С.95-98.

АНОТАЦІЇ

Коваль М. С. Ціннісна детермінація особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у вищих педагогічних навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України, Вінниця, 2018.

У дисертації з'ясовано сутність ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у вищих педагогічних навчальних закладах. Обґрунтовано педагогічні умови, розроблено критерії, показники й рівні та запропоновано модель ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних університетах. Доведено, що основу ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів – майбутніх учителів – становлять концептуальні положення психологів про сутність обдарованості, котра визначається як сукупність усіх якостей людини, від яких залежить продуктивність її діяльності та містить не тільки інтелект, але й усі інші властивості й особливості особистості. Визначено, що передумовами здійснення ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді є фундаментальні досягнення теорії і практики гуманістичної педагогіки. Основою ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованих студентів є положення аксіології, гуманізму, демократизму, особистісної зорієнтованості та свободи особистості.

У роботі розроблена методика реалізації педагогічних умов ціннісної детермінації особистісної самореалізації обдарованої студентської молоді у педагогічних закладах вищої освіти; розроблено та впроваджено методичні рекомендації для викладачів та студентів закладів вищої освіти.

Ключові слова: ціннісна детермінація, особистісна самореалізація, обдаровані студенти, сучасні технології ціннісної детермінації особистісної самореалізації.

Коваль Н. С. Ценностная детерминация личностной самореализации одаренной студенческой молодежи в высших педагогических учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, МОН Украины, Винница, 2018.

В диссертации выявлена сущность ценностной детерминации личностной самореализации одаренной студенческой молодежи в высших педагогических учебных заведениях. Обоснованы педагогические условия, разработаны критерии, показатели, уровни и предложена модель ценностной детерминации личностной самореализации одаренной студенческой молодежи в педагогических университетах. Подтверждено, что основу ценностной детерминации личностной самореализации одаренных студентов – будущих учителей – составляют концептуальные положения психологов о сущности одаренности, которая определяется как совокупность всех качеств человека, от которых зависит производительность его деятельности и содержит не только интеллект, но и все другие свойства и особенности личности. Определено, что предпосылками осуществления ценностной

детерминации личностной самореализации одаренной студенческой молодежи являются фундаментальные достижения теории и практики гуманистической педагогики. Основой ценностной детерминации личностной самореализации одаренных студентов является положение аксиологии, гуманизма, демократизма, свободы личности.

В работе разработана методика реализации педагогических условий ценностной детерминации личностной самореализации одаренной студенческой молодежи в педагогических учреждениях высшего образования; разработаны и внедрены методические рекомендации для преподавателей и студентов.

Ключевые слова: ценностная детерминация, личностная самореализация, одаренные студенты, современные технологии ценностной детерминации личностной самореализации.

Koval M.S. Value determination of personal self-realization of gifted student youth in higher pedagogical educational establishments. – Manuscript.

The thesis for obtaining the academic degree: Candidate of pedagogic sciences in specialty 13.00.07 – theory and methodology of upbringing. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2018.

The thesis has found the essence of value determination of personal self-realization of gifted student youth in higher pedagogical educational establishments, that is defined as a process of the purposeful, creative growth of a future specialist, caused by the need for personal self-improvement based on personal and professional values and due to the formed person's motivational sphere.

The foundation for value determination of personal self-realization of gifted students – future teachers – is psychologists' conceptual provisions on the essence of giftedness that is defined as a totality of all human qualities, which the productivity of a person's activities depends on, and contains not only the intelligence, but also all other personality traits and features. Considering the giftedness from the perspective of development, we define it as an interrelation of internal (personal) characteristics and external factors (social environment), determining the emergence of self-realization potential in the direction of outstanding achievements, at a certain fixed moment.

It was determined and substantiated the pedagogical conditions of value determination of personal self-realization of gifted student youth in pedagogical institutions of higher education (provision of value context of psychological and pedagogical support of gifted students, construction of socio-cultural space of pedagogical university by axiological approach, development of creative abilities of students on the basis of building personal strategies for self-realization); developed model; the essence, criteria, indicators and levels of personal self-realization of gifted students of pedagogical universities are specified; the forms

and methods of realization of value determination of personal self-realization of gifted student youth in pedagogical universities became the further development.

It has been found out that the preconditions of value determination of personal self-realization of gifted student youth are the fundamental achievements of the theory and practice of humanistic pedagogy. The foundation for value determination of personal self-realization of gifted students are the provisions of axiology, humanism, democracy, personal centrality, and personal liberty. In modern pedagogical science, the giftedness is understood as a determinant of self-realization, its precondition, which can both facilitate and counteract this process, depending on the internal position of an individual.

It was determined that the prerequisites for bring the value determination about of the personal self-realization of gifted student youth are the fundamental achievements of the theory and practice of humanistic pedagogy. The basis of value determination of personal self-realization of gifted students is thought axiology, humanism, democracy, personal orientation and personal freedom. In the study, giftedness is understood as the determinant of self-realization, its prerequisite, which can both promote and counteract this process depending on the internal place of the person. It has been proven that in the modern conditions of European integration and globalization of education the following approaches to the elaboration of the work directions for the development of students' giftedness are effective: acceleration (development rate), deepening (into a definite sphere), enrichment (content of education), problematization (content of education), inclusion (in the substantive work).

Based on studying theoretical foundations and pedagogical experience, the understanding of self-realization is determined as an individual's identification and development of personality abilities in all the fields of activities, the maximum realization of personal creative potential in the socio-cultural context, the maximum use of own abilities, possibilities, talents relating to the realization of oneself, and in pedagogical context – as the most complete identification of individual and professional possibilities. Thus, self-realization is always associated with the activities in which the needs of growth, development, self-improvement, personal abilities, and professional possibilities are realized. It has been proven, that in pedagogics the problem of self-realization is connected with the formation of the affirmations and value orientations of an individual under the influence of education. The dominant processes of self-realization in the examined field are the processes of constructing personal value meanings, moral self-education, self-knowledge.

In order to determine the levels of personal self-realization of gifted student youth, the quality characteristics of the levels: high, medium and low - have been used as the means of value determination. The high level of personal self-realization of gifted student youth is characteristic for those students, in whose indicators the high level of formation of value-motivational; cognitive-evaluative; reflective-activity criteria is observed. Their cognitive and creative motivation is formed at a high level, their cognitive interest is strongly expressed, they have

well-formed organizational and communication skills. The medium level of personal self-realization of gifted student youth is characteristic for those students, in whose indicators the medium level of formation of value-motivational; cognitive-evaluative; reflective-activity criteria is observed. Personal self-realization of students, the manifestation and unlocking of their possibilities and abilities have a situational character, their need and motives are formed not to the fullest extent. The low level of personal self-realization of gifted student youth is characteristic for those students, in whose indicators the low level of formation of value-motivational; cognitive-evaluative; reflective-activity criteria is observed. Personal self-realization of a student is characterized by a lack of striving to identification and disclosure of their possibilities and potential.

It has been concluded that the value determination of personal self-realization is characteristic for gifted people, who regulate their own development, being guided mostly by stable internal value criteria. The examination of the determinants of development of a gifted personality should be aimed, first of all, at determining value characteristics, related to the main characteristics of giftedness development, that are common to gifted youth and those that distinguish gifted students from the rest.

Key words: value determination, personal self-realization, gifted students, modern technologies of value determination of personal self-realization.